

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
соціальної економіки
Протокол № 7 від 07.01.2026 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи
Каріна НЕМАШКАЛО

СОЦІОЛОГІЯ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань І "Охорона здоров'я та соціальне забезпечення"
Спеціальність ІІО "Соціальна робота та консультування"
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Освітня програма "Управління соціальною сферою"

Статус дисципліни вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання українська

Розробник:

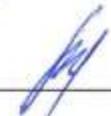
к.е.н., доцент

Вікторія ЛУГОВА

Завідувач кафедри
соціальної економіки

Галина НАЗАРОВА

Гарант програми

Юлія СОТНІКОВА

Харків
2026

ВСТУП

У сучасному суспільстві, що характеризується швидкими соціальними, економічними та культурними змінами, особливого значення набуває розуміння закономірностей функціонування соціальних процесів і явищ. Соціологія як наука дозволяє комплексно осмислити структуру суспільства, механізми соціальної взаємодії, причини соціальної нерівності, конфліктів та змін, а також роль особистості у соціальних системах. Знання соціологічних теорій і методів сприяє формуванню критичного мислення, здатності аналізувати соціальні проблеми та приймати обґрунтовані рішення в умовах суспільної невизначеності.

Особливу роль соціологія відіграє у професійній підготовці фахівців соціальної сфери, адже їхня діяльність безпосередньо пов'язана з різними соціальними групами, спільнотами та інститутами. Розуміння соціальної структури суспільства, процесів соціалізації, соціальної мобільності, соціальної стратифікації та механізмів соціального контролю дозволяє майбутнім фахівцям ефективно взаємодіяти з населенням, прогнозувати соціальні ризики та розробляти соціально орієнтовані управлінські рішення. Соціологічні знання сприяють формуванню соціальної відповідальності, толерантності та усвідомлення ролі професійної діяльності у розвитку суспільства.

Навчальна дисципліна «Соціологія» належить до вибіркових освітніх компонентів освітньої програми «Управління соціальною сферою». Вона забезпечує формування системного бачення соціальних процесів та явищ, необхідного для професійної діяльності у сфері соціального захисту, соціальної політики, державного управління та роботи з громадськими організаціями. Вивчення дисципліни сприяє розвитку аналітичних навичок, уміння працювати з соціальною інформацією, проводити соціологічні дослідження та інтерпретувати їх результати.

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про суспільство як цілісну соціальну систему, закономірності його розвитку, основні соціальні інститути та процеси, а також набуття навичок соціологічного аналізу, необхідних для професійної діяльності у сфері управління соціальною сферою.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- ознайомлення з основними соціологічними теоріями, концепціями та категоріями;
- вивчення структури суспільства та основних соціальних інститутів;
- аналіз соціальних процесів, соціальної нерівності та соціальних проблем сучасного суспільства;

опанування методів соціологічних досліджень і навичок роботи з соціальною інформацією;

розвиток здатності критично осмислювати соціальні явища та процеси.

Об'єктом дисципліни є суспільство як цілісна система соціальних відносин і взаємодій.

Предметом дисципліни є соціальні процеси, соціальні структури, інститути та закономірності їх функціонування і розвитку.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено відповідно до освітньої програми та подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH2	ЗК1, ЗК3
PH3	ЗК8, ЗК9
PH11	ЗК9, ЗК10, ЗК16
PH23	ЗК1, ЗК11, ЗК12

де PH2 Ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояви соціально-економічних проблем у різних категорій населення;

PH3 Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження;

PH11 Визначати соціальні проблеми та потреби і причини їх виникнення, тенденції розвитку, наслідки, соціальний стан певних категорій населення;

PH23 Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально- економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків;

ЗК1 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК3 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК8 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

ЗК9 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК10 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

ЗК11 Здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК12 Здатність працювати в команді;

ЗК16 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Соціологія як наука, її історія

Тема 1. Соціологічні науки, як підґрунтя дослідження соціальних проблем суспільства

1.1 Сутність та зміст соціології як науки. Її об'єкт і предмет

Соціологія як наука про закономірності функціонування та розвитку суспільства, соціальних спільнот, інститутів і форм соціальної взаємодії. Соціологія як система наукового знання про соціальну реальність. Передумови виникнення соціології у XIX столітті: індустріалізація, урбанізація, соціальна диференціація, секуляризація. Вплив філософії Просвітництва та позитивізму на становлення соціології. О. Конт як засновник соціології та автор терміна «соціологія». Об'єкт соціології – суспільство як цілісна система соціальних відносин. Предмет соціології – соціальні зв'язки, соціальні дії, взаємодії, соціальні процеси та закономірності соціального розвитку. Специфіка соціологічного підходу до аналізу суспільства.

1.2. Структура соціологічного знання та її функції.

Соціологічне знання як багаторівнева система. Теоретична соціологія та її завдання. Емпірична соціологія як основа вивчення реальних соціальних процесів. Прикладна соціологія та її практична спрямованість. Методологічні основи соціологічної науки. Роль теорії та емпірії у соціологічному пізнанні. Функції соціології у сучасному суспільстві. Пізнавальна (гносеологічна) функція соціології. Описова та пояснювальна функції. Прогностична функція соціології. Управлінська та прикладна функції. Критична та світоглядна функції соціології. Значення соціології в умовах суспільних змін і криз.

1.3. Типологія і зміст соціологічних категорій.

Соціологічні категорії як базові наукові поняття соціології. Основні категорії соціологічної науки. Соціальне як центральна категорія соціології. Поняття соціальної взаємодії та соціального зв'язку. Соціальна спільнота як форма організації суспільства. Соціальний інститут як стійка форма соціальної організації. Методологічні категорії соціології: суспільство, соціальна структура, соціальна система, соціальна дія. Процедурні категорії соціології: соціологічне дослідження, вибірка, показник, індикатор, змінна. Значення категоріального

апарату для теоретичного та емпіричного аналізу соціальної реальності.

1.4. Місце соціології в системі суспільних і гуманітарних наук.

Соціологія як міждисциплінарна наука. Соціологія у системі суспільних наук. Взаємозв'язок соціології з філософією, економікою, політологією, правознавством. Взаємодія соціології з гуманітарними науками: психологією, культурологією, історією. Соціологія як теорія і методологія для інших наук. Методологічна роль соціології у дослідженні соціальних проблем. Соціологія як інструмент аналізу сучасних суспільних процесів. Значення соціологічного знання для формування соціальної політики та управлінських рішень.

Тема 2. Історія становлення і розвитку соціології.

2.1. Основні етапи та передумови розвитку соціології.

Передумови виникнення соціології як науки. Соціальні, економічні та політичні зміни Нового часу як підґрунтя формування соціологічного знання. Індустріалізація, урбанізація та формування масового суспільства. Криза традиційних форм соціального порядку. Вплив природничо-наукового знання та ідеї позитивізму. Протосоціологічний період розвитку соціальної думки. Соціально-філософські ідеї Платона, Аристотеля, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є як джерела соціологічного мислення. Виокремлення соціології як самостійної науки у ХІХ столітті. Інституалізація соціології як навчальної та дослідницької дисципліни. Формування основних напрямів соціологічного аналізу.

2.2. Класична західна соціологія.

Класична соціологія як фундамент сучасного соціологічного знання. Соціологічна теорія Огюста Конта. Позитивізм як методологічна основа соціології. Закон трьох стадій розвитку людського мислення. Соціальна статика і соціальна динаміка. Соціологічна концепція Герберта Спенсера. Органіцизм і еволюціонізм у соціології. Суспільство як соціальний організм. Соціологічні ідеї Карла Маркса. Матеріалістичне розуміння історії. Класова боротьба як рушій суспільного розвитку. Теорія суспільно-економічних формацій. Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма. Соціальні факти як предмет соціології. Солідарність як основа суспільної інтеграції. Аномія та соціальний порядок. Розуміюча соціологія Макса Вебера. Соціальна дія як ключова категорія. Типи соціальної дії. Ідеальні типи та їх роль у соціологічному аналізі.

2.3. Сучасна західна соціологія.

Сучасна соціологія як множинність теоретичних парадигм. Структурний функціоналізм Талкотта Парсонса. Суспільство як система взаємопов'язаних елементів. Функціональні передумови соціальних систем. Функціональний структуралізм Роберта Мертона. Явні та латентні функції. Соціальні дисфункції. Конфліктна парадигма у соціології. Діалектична теорія конфлікту Ральфа

Дарендорфа. Конфліктний функціоналізм Льюїса Козера. Узагальнююча теорія конфлікту Кеннета Боулдинга. Конфліктна теорія стратифікації Рендалла Коллінза. Символічний інтеракціонізм як соціологічна парадигма. Драматургічний підхід Ірвінга Гофмана. Теорія соціального обміну Джорджа Хоманса. Теорія інтеграційного обміну Пітера Блау. Теорія справедливості. «Хвильова» концепція розвитку суспільства. Концепція модерності та теорія структурації Ентоні Гіденса.

Тема 3. Соціологічне дослідження. Методика та методологія його проведення.

3.1. Соціологічне дослідження та його види.

Соціологічне дослідження як основний інструмент емпіричного пізнання соціальної реальності. Поняття соціологічного дослідження, його науковий і прикладний характер. Суспільна думка як об'єкт соціологічного аналізу. Особливості соціологічного вивчення масової свідомості, цінностей, установок і поведінки соціальних груп. Основні завдання соціологічних досліджень у період соціальних трансформацій. Класифікація соціологічних досліджень за метою: теоретичні, прикладні, моніторингові. Види соціологічних досліджень за рівнем узагальнення: розвідувальні, описові, аналітичні. Поділ досліджень за часом проведення: разові, повторні, панельні, лонгітюдні. Кількісні та якісні дослідження, їхні особливості та сфери застосування. Значення соціологічних досліджень для прийняття управлінських рішень.

3.2. Організація проведення соціологічних досліджень Програма соціологічного дослідження.

Програма соціологічного дослідження як науково обґрунтований план пізнання соціальної проблеми. Структура програми соціологічного дослідження. Методологічна частина програми: формулювання проблеми, мети та завдань дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження. Формування гіпотез та операціоналізація основних понять. Методична частина програми: вибір методів збору інформації. Поняття соціологічної вибірки. Генеральна та вибіркова сукупність. Основні типи вибірок: випадкова, квотна, стратифікована, цільова. Репрезентативність вибірки як умова достовірності результатів. Організаційні етапи проведення соціологічного дослідження. Підготовка інструментарію та інструкцій для дослідників. Контроль якості збору соціологічної інформації.

3.3. Методи соціологічного дослідження.

Методи соціологічного дослідження як засоби збору, аналізу та інтерпретації соціальної інформації. Аналіз документів як метод вивчення соціальних процесів. Види документів: офіційні, особисті, статистичні, медіаджерела. Контент-аналіз як різновид аналізу документів. Спостереження як

метод безпосереднього вивчення соціальної поведінки. Види спостереження: включене та невключене, відкрите та приховане, систематичне та епізодичне. Опитування як найпоширеніший метод соціологічних досліджень. Анкетування: структура анкети, типи запитань, правила формулювання. Інтерв'ю як форма усного опитування, його різновиди. Соціальний експеримент як метод перевірки гіпотез. Умови та етичні обмеження використання соціологічних методів. Переваги та обмеження кожного методу.

Змістовий модуль 2. Особистість та суспільство

Тема 4. Суспільство як соціальна система, його соціальна структура, теорія соціальної стратифікації

4.1. Поняття суспільства, його виникнення та основні ознаки.

Суспільство як складна, історично сформована форма спільної життєдіяльності людей. Основні підходи до розуміння суспільства в соціології: натуралістичний, ідеалістичний, матеріалістичний, системний. Суспільство як соціальна система, що включає сукупність соціальних відносин, інститутів, норм і цінностей. Основні ознаки суспільства: територіальна цілісність, самовідтворення, соціальна диференціація, наявність культури та системи управління. Виникнення суспільства як результат історичного розвитку людства. Поняття соціальних спільностей і груп, їх роль у функціонуванні суспільства. Різноманітність соціальних спільностей: малі та великі, формальні й неформальні, стабільні та тимчасові. Суперечності розвитку сучасного суспільства в умовах глобалізації, модернізації та соціальних трансформацій

4.2. Соціальні інститути як чинник сталого розвитку суспільства.

Соціальні інститути як стійкі форми організації соціального життя, що забезпечують відтворення базових суспільних потреб. Поняття соціального інституту та його місце в системі соціальних зв'язків. Основні соціальні інститути: сім'я, освіта, держава, економіка, релігія, право, культура. Функції соціальних інститутів: регулятивна, інтегративна, стабілізаційна, соціалізаційна. Класифікація соціальних інститутів за сферою діяльності. Процес інституціоналізації та його значення для стабільності суспільства. Соціальні інститути як механізм соціального контролю та підтримання соціального порядку. Трансформація соціальних інститутів у період суспільних змін. Криза інститутів і її вплив на соціальну стабільність.

4.3. Соціальна структура суспільства. Теорія соціальної стратифікації.

Соціальна структура як упорядкована сукупність соціальних елементів і відносин у суспільстві. Поняття соціального зв'язку та соціальної взаємодії.

Основні компоненти соціальної структури: соціальні групи, класи, верстви, спільноти. Теорія соціальної стратифікації як вчення про соціальну нерівність. Критерії стратифікації: дохід, власність, влада, престиж, освіта. Основні типи стратифікації: класова, кастова, станова, професійна. Механізми соціальної стратифікації. Поняття соціальної мобільності, її види: вертикальна, горизонтальна, міжпоколінна, внутрішньопоколінна. Взаємозв'язок соціальної нерівності, мобільності та соціальної стабільності суспільства.

4.4. Типи суспільств.

Типологія суспільств як спосіб узагальнення соціального розвитку. Основні критерії класифікації суспільств. Доіндустріальне (традиційне) суспільство: домінування аграрної економіки, традицій, низька соціальна мобільність. Індустріальне суспільство: розвиток промисловості, урбанізація, зростання ролі науки і техніки. Постіндустріальне суспільство: переважання сфери послуг, знань та інформації. Соціокультурні характеристики постіндустріального суспільства. Інформаційне суспільство як сучасний етап розвитку. Зміна соціальних ролей і форм зайнятості. Вплив типу суспільства на соціальну структуру та інститути.

4.5. Сучасні тенденції розвитку суспільства.

Головні тенденції розвитку сучасного суспільства. Модернізація як процес оновлення соціальних структур та інститутів. Інформатизація суспільства як глобальний соціальний процес. Роль інформаційних технологій у трансформації соціальних відносин. Глобалізація економічної, політичної та культурної сфер життя суспільства. Соціальні наслідки глобалізації: зростання мобільності, посилення нерівності, культурна уніфікація та різноманіття. Формування мережевого суспільства. Нові соціальні ризики та виклики сучасності.

Тема 5. Особистість, її діяльність і поведінка

5.1. Особистість як соціальне явище.

Особистість як центральна категорія соціології, що відображає соціальну сутність людини. Взаємозв'язок понять «людина», «індивід», «індивідуальність» і «особистість». Людина як біосоціальна істота. Соціальна природа людини та її формування в процесі суспільної взаємодії. Особистість як сукупність соціально значущих якостей, що формуються в процесі соціалізації. Роль суспільства у становленні особистості. Особистість як суб'єкт соціальних відносин і соціальної діяльності. Вплив культури, соціальних норм і цінностей на формування особистості. Співвідношення біологічного та соціального в розвитку особистості

5.2. Соціальна роль і соціальний статус особистості.

Поняття соціального статусу як позиції індивіда в соціальній структурі суспільства. Статусний набір особистості. Основні види статусів: приписані та

набуті. Соціальна нерівність як основа статусних відмінностей. Поняття соціальної ролі як динамічної сторони соціального статусу. Рольові очікування та рольова поведінка. Рольові конфлікти та їх вплив на поведінку особистості. Взаємозв'язок соціального статусу і соціальної ролі. Значення статусно-рольової структури для соціальної інтеграції особистості. Соціальні санкції як механізм регуляції рольової поведінки.

5.3. Становлення особистості. Соціалізація особистості.

Соціалізація як процес засвоєння індивідом соціального досвіду, норм, цінностей і зразків поведінки. Основні етапи становлення та розвитку особистості. Первинна соціалізація та її роль у формуванні базових соціальних установок. Вторинна соціалізація як процес адаптації особистості до нових соціальних ролей і умов. Фази соціалізації: соціальна адаптація та інтеріоризація. Основні механізми соціалізації: наслідування, ідентифікація, навчання, соціальний контроль. Агенти соціалізації: сім'я, освіта, засоби масової інформації, релігія, трудові колективи, держава. Соціальна активність як показник рівня соціалізованості особистості. Проблеми та суперечності соціалізації в умовах суспільних трансформацій.

5.4. Діяльність і поведінка особистості.

Соціальна діяльність як форма активної взаємодії особистості з суспільством. Структура діяльності: мотиви, цілі, засоби, результат. Соціальна поведінка як зовнішній прояв діяльності особистості. Види соціальної поведінки: нормативна, девіантна, конформна, інноваційна. Вплив соціальних норм і цінностей на поведінку особистості. Мотивація соціальної поведінки. Взаємозв'язок свідомості, діяльності та поведінки. Соціальний контроль як механізм регуляції поведінки. Роль санкцій у підтриманні соціального порядку. Особливості поведінки особистості в кризових і нестабільних соціальних умовах.

5.5. Типологія особистості. Поняття соціального типу особистості. Критерії типологізації особистості в соціології. Типи особистості за Е. Шпрангером: теоретичний, економічний, естетичний, соціальний, політичний, релігійний. Типологія особистості за В. Ядовим, її зв'язок із системою соціальних цінностей та установок. Маргінальна особистість у концепції Р. Парка: причини виникнення, соціальні характеристики, наслідки маргінальності. Соціальні умови формування різних типів особистості. Значення типології особистості для аналізу соціальної поведінки та соціальних процесів.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Дискусія "Місце соціології в науковому просторі", візуалізація основних понять
Тема 2. Завдання 2.	Семінар з презентацією на тему "Сучасна соціологічна думка"
Тема 3. Завдання 3.	Дискусія "Сучасні проблеми суспільства та способи їх виявлення» Практичне завдання "Застосування методів соціологічного дослідження: аналіз документів, опитування" Практичне завдання "Розробка анкети для проведення дослідження" Контрольна робота
Тема 4. Завдання 4.	Практичне завдання "Основні ознаки суспільства, типи суспільств". Робота в групах Практичне завдання "Соціальна структура сучасного суспільства"
Тема 5. Завдання 5.	Практичне завдання "Соціальні ролі та статуси сучасної особистості". Дискусія Доповідь з презентацією "Культура і особистість: соціально-психологічні портрети народів світу" Контрольна робота

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл.3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1 - 5	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 1 - 5	Підготовка до практичних занять
Тема 1, 5	Підготовка есе
Тема 2, 5	Підготовка до виступу з презентацією
Тема 4	Підготовка до захисту індивідуальної дослідницької роботи
Тема 3, 5	Підготовка до контрольних робіт

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1, 2, 4), проблемна лекція (Тема 5), лекція-діалог (Тема 3)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-5)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 5), семінар (Тема 2, 5), дискусія (Тема 1, 3, 5), презентація (Тема 2, 5)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту), диференційованого заліку або заліку. Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні завдання (10 балів), письмова контрольна робота (20 балів), есе (10 балів), презентації (10 балів), індивідуальна дослідницька робота (10 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів)

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни з формою семестрового контролю екзамен (іспит)).

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність П10 "Соціальна робота та консультування"

Освітня програма «Управління соціальною сферою».

Семестр I

Навчальна дисципліна «Соціологія»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (тестове) (15 балів)

1. Засновником соціології вважають:

- а) О. Конта;
- б) Е. Дюркгейма;
- в) І. Канта;
- г) М. Вебера.

2. Соціологія є:

- а) системою знань про суспільство та суспільні стосунки;
- б) наукою про суспільну психіку та соціально-психологічну атмосферу;
- в) системою соціальних норм та правил;
- г) наукою про соціалізацію людини.

3. Категорії соціології розподіляють на:

- а) загальнонаукові та соціологічні;
- б) прості та складні;
- в) теоретичні та прикладні;
- г) двопорядкові й однопорядкові.

4. Дослідження, спрямовані на встановлення та аналіз соціальних тенденцій, закономірностей розвитку та пов'язані з вирішенням найскладніших проблем суспільства, називаються:

- а) фундаментальними;
- б) прикладними;
- в) практичними;
- г) теоретичними.

5. Науковий документ, що містить схему логічно обґрунтованого переходу від загальних теоретичних уявлень про досліджуване соціальне явище до виконання дослідницьких процедур називають:

- а) анкетною соціологічного дослідження;
- б) програмою соціологічного дослідження;
- в) звітом соціологічного дослідження;
- г) макетом соціологічного дослідження.

6. Розроблення програми соціологічного дослідження починають з:

- а) інтерпретації та операціоналізації основних понять;
- б) складання анкети;
- в) визначення проблеми дослідження;
- г) визначення досліджуваної сукупності.

7. Суперечливу ситуацію реального життя, що є масовою за характером і стосується інтересів соціальних спільнот, груп називають:

- а) соціальною проблемою;
- б) соціальним явищем;
- в) соціальним конфліктом;
- г) соціальним фактом.

8. Виникнення теорії соціальної дії пов'язане з діяльністю соціолога:

- а) Е. Дюркгейма;
- б) Ф. Тьонніса;
- в) М. Вебера;
- г) Г. Спенсера.

9. Автор теорії соціальної стратифікації і соціальної мобільності:

- а) У. Мак-Дугал;
- б) К. Маркс;
- в) П. Сорокін;
- г) Т. Парсонс.

10. Термін "постіндустріальне суспільство" у науковий обіг увів:

- а) Р. Арон;
- б) Б. Барбер;
- в) Д. Белл;
- г) Р. Бендікс.

11. Одним із основних положень символічного інтеракціонізму є теза:

а) індивід входить до соціальної структури суспільства через виконувану ним соціальну роль;

б) люди діють щодо речей на підставі смислів, якими вони володіють;

в) керівники організації повинні орієнтуватись більшою мірою на людей, ніж на виробництво продукції.

12. Що є предметом соціології згідно з Е.Дюркгеймом:

- а) соціальні факти;
- б) соціальні дії;
- в) соціальні закономірності;
- г) соціальні інститути?

13. Сукупність потреб, інтересів, поглядів, ідеалів, що є мотивами індивідуальної поведінки, називають:

- а) соціальна якість людини;
- б) соціальна мобільність;
- в) спрямованість особистості;

г) соціальний тип особистості.

14. Як називається процес зміни соціального статусу:

- а) соціальна міграція;
- б) соціальна адаптація;
- в) соціалізація;
- г) соціальна мобільність?

15. Агенти соціалізації – це:

- а) установи, які впливають на процес соціалізації, спрямовують його;
- б) конкретні люди, які навчають людину засвоювати соціальні ролі;
- в) психічні стани, процеси та властивості;
- г) усі відповіді правильні.

Завдання 2 (стереотипне) (5 балів)

Ознайомтеся з термінами, наведеними у табл. Укажіть авторів наведених наукових термінів.

Співвідношення авторів і термінів

№	Терміни	Автори	№	Терміни	Автори
1	Соціологізм		16	Аномія	
2	Органіцизм		17	Обмін	
3	Позитивізм		18	Соціальний конфлікт	
4	Соціальна дія		19	Інтеракціонізм	
5	Воєнне суспільство		20	Органічна солідарність	
6	Прогрес		21	Розуміюча соціологія	
7	Справедливість		22	Афективна дія	
8	Соціальна статика		23	Соціально-економічна формація	
9	Ідеальний тип		24	Класова боротьба	
10	Механічна солідарність		25	Соціальна терапія	
11	Органіцизм		26	Постіндустріальне суспільство	
12	Самість		27	Соціальний факт	
13	Повсякденність		28	Життєвий світ	
14	Девіантна поведінка		29	Метафізична стадія	
15	Теологічна стадія		30	Порядок	

Завдання 3 (діагностичне) (8 балів)

Охарактеризуйте структуру та проаналізуйте особливості функціонування основних соціальних інститутів, виокремивши їх явні та латентні функції, а також можливі дисфункції (на прикладі інститутів сім'ї та шлюбу, освіти, релігії, держави і політики, права, економіки та праці, науки, культури і мистецтва, масової інформації, армії)

Завдання 4 (евристичне) (12 балів).

Здійсніть розгорнутий соціологічний аналіз власної соціальної позиції через призму багаторівневої належності до різних соціальних груп і спільнот (соціально-демографічних, професійних, освітніх, класових, етнокультурних, територіальних, статусних, формальних і неформальних). На конкретних прикладах покажіть, як об'єктивні характеристики (вік, стать, рівень освіти тощо) та суб'єктивні чинники (ціннісні орієнтації, самоідентифікація тощо) визначають Ваше включення до цих груп. Проілюструйте, яким чином ця групова належність впливає на формування Ваших інтересів, стилю життя, освітніх і професійних виборів, моделей соціальної поведінки та комунікації (наприклад, у навчальному середовищі, професійній діяльності чи цифрових спільнотах). Проаналізуйте, які соціальні ресурси, привілеї та можливості (доступ до освіти, соціальних мереж, культурного капіталу, каналів соціальної мобільності) Ви отримуєте завдяки членству в певних групах і які структурні, нормативні або культурні обмеження при цьому виникають.

Зробіть узагальнений висновок щодо того, як перетин різних соціальних ідентичностей впливає на Вашу соціальну роль, життєві стратегії та потенціал самореалізації в сучасному суспільстві.

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань. Загальна кількість балів за виконання екзаменаційної роботи становить – 40.

Завдання	Максимальна кількість балів	Можливи й бал	Умови отримання відповідного балу
Завдання 1 (тестове)	15	15	Кількість правильних відповідей 15
		14	Кількість правильних відповідей 14
		13	Кількість правильних відповідей 13
		12	Кількість правильних відповідей 12
		11	Кількість правильних відповідей 11
		10	Кількість правильних відповідей 10
		9	Кількість правильних відповідей 9
		8	Кількість правильних відповідей 8
		7	Кількість правильних відповідей 7
		6	Кількість правильних відповідей 6
		5	Кількість правильних відповідей 5
		4	Кількість правильних відповідей 4
		3	Кількість правильних відповідей 3
		2	Кількість правильних відповідей 2
1	Кількість правильних відповідей 1		
Завдання 2 (стереотипне)	5	5	Здобувач вільно володіє понятійно-категоріальним апаратом соціології (соціальна структура, соціальні інститути, соціальна поведінка, соціалізація, соціальна стратифікація, соціальні ролі тощо), коректно й доречно застосовує соціологічні терміни. Соціологічний підхід до аналізу суспільних або економічних явищ використано послідовно й аргументовано. Відповіді повні, логічні, містять обґрунтовані висновки

		4	Здобувач загалом володіє основними соціологічними поняттями, допускає незначні термінологічні неточності. Соціологічний підхід застосовано, однак аналіз має частково описовий або поверхневий характер. Висновки сформульовані, проте не завжди достатньо глибокі або аргументовані.
		3	Здобувач знає базові поняття соціології, але використовує їх обмежено або шаблонно. Соціологічний підхід застосовано фрагментарно, з окремими спрощеннями або помилками. Висновки часткові або нечіткі, відповідь не повністю розкриває тему.
		2	Здобувач демонструє мінімальне володіння соціологічним понятійним апаратом, більшість термінів використано невпевнено або некоректно. Соціологічний підхід майже відсутній, аналіз поверхневий. Висновки слабкі, неповні або відсутні.
		1	Здобувач не володіє понятійно-категоріальним апаратом соціології. Соціологічний підхід не застосовується. Відповідь уривчаста, висновків немає
Завдання 3 (діагностичне)	8	8	Здобувач демонструє ґрунтовне володіння теорією соціології, послідовно й коректно застосовує соціологічний підхід для аналізу соціальних, економічних або організаційних явищ, здійснює їх порівняння (на рівні соціальних груп, інститутів, процесів). Відповідь повна, логічно структурована, з чітко аргументованими та узагальненими висновками.
		6–7	Рівень теоретичних знань достатній, але з окремими неточностями. Соціологічний підхід використано, однак порівняльний аналіз не завжди глибокий або послідовний. Відповідь загалом повна, проте окремі висновки недостатньо аргументовані.
		4–5	Теоретичні знання фрагментарні. Соціологічний підхід застосовано частково або з помилками. Аналіз обмежений описом фактів без належного теоретичного узагальнення. Висновки зроблено, але вони обґрунтовані частково
		2–3	Мінімальне володіння теорією соціології. Соціологічний підхід майже відсутній або використано неправильно. Відповідь поверхнева, висновки слабкі або нечіткі.
		0–1	Відсутність теоретичних знань і коректного використання соціологічних понять. Соціологічний підхід не застосовується. Відповідь уривчаста або відсутня, висновків немає
Завдання 4 (евристичне)	12	12	Здобувач демонструє соціологічне мислення та вміння застосовувати його для глибокого аналізу соціальних процесів і явищ. Виклад логічний, послідовний, аргументований; наявний творчий і дослідницький підхід; аналіз оригінальний, із залученням різних соціологічних концепцій і прикладів емпіричних досліджень. Висновки повні, узагальнені та добре обґрунтовані
		10–11	Здобувач демонструє соціологічне мислення, але дає відповідь з окремими неточностями. Виклад здебільшого послідовний, є незначні прогалини в аргументації. Творчий підхід присутній, але не достатньо глибокий. Висновки логічні, але потребують уточнення деталізації
		8–9	Теоретичні знання достатні, але неповні. Виклад зрозумілий, однак частково непослідовний. Творчий підхід майже не застосовується. Висновки занадто узагальнені та не повністю розкривають проблему
		6–7	Теоретичні знання часткові, з помітними неточностями. Виклад поверхневий і непослідовний. Оригінальність аналізу низька. Висновки загальні, частково обґрунтовані
		4–5	Теоретичні знання фрагментарні. Виклад хаотичний або містить помилки. Соціологічний аналіз формальний, творчий підхід відсутній. Висновки поверхневі
		2–3	Мінімальне знання соціологічної теорії. Виклад уривчастий, аргументація відсутня. Соціологічний підхід не застосовується. Висновки слабкі або нечіткі
		0–1	Знання відсутні. Відповідь не пов'язана з соціологічною проблематикою. Виклад уривчастий, висновків немає

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс : підручник, 4-те вид., затвердж. МОНУ. Київ : Каравела, 2023. 408 с.
2. Лукашевич М. П., Туленков М. В., Яковенко Ю. І. Соціологія. Основи загальної, спеціальних та галузевих теорій : підручник, затвердж. МОН України. Київ : Каравела, 2024. 544 с.
3. Опанасюк Т. А. Соціологія у визначеннях, таблицях, схемах, завданнях : навч. посібн. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2023. 268 с.
4. Піча В. Соціологія : підручник, 5-те вид., стереотипне, затвердж. МОНУ / ред. В. М. Піча. Київ : Каравела, 2023. 296 с.

Додаткова

5. Батаєва К., Бурлачук В., Степаненко В. Історія української соціології : навч. посібн. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2025. 392 с.
6. Гоблик В. В. Прикладна соціологія: логістика і методи дослідження : навч. посібн. Мукачево : РВВ МДУ, 2021. 108 с.
7. Іванісов О. В., Безугла Р. О. Діагностика середовища функціонування соціально-економічних систем. *Сучасні тенденції та розвиток соціально-економічних систем* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 4 грудня 2024 р. : тези допов. Харків : Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2024. С. 264–266. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35062>
8. Комих Н. Г. Соціологія : навч.-метод. матеріали. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023. 109 с.
9. Лобанова А., Калашнікова Л.В. Соціологія. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. для студентів закл. вищ. освіти. Київ : Каравела, 2022. 302 с.
10. Назаров Н. К., Лугова В. М. Застосування соціальних технологій управління конфліктами у соціально-трудовій сфері. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Vol. 8, № 2. С. 287–295. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30631>
11. Нечітайло І. С. Соціологія : навч. посібн. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. 116 с.
12. Пономаренко Т. Соціологія : курс лекцій : навч. посібн. / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 303 с.
13. Соціологія [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до

практичних завдань для студентів спеціальності 232 "Соціальне забезпечення" освітньої програми "Управління соціальною сферою" першого (бакалаврського) рівня / уклад. В. М. Лугова. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. 58 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30048>

14. Туленков М. В., Лобанова А. С., Яремчук С. С. Системний аналіз у соціології : підручник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 508 с.

15. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства : підручник. Львів : Колір ПРО, 2020. 800 с.

16. Aslaksen E.W. The Evolution of Society: An Information-Processing Perspective. Cham : Springer, 2023. 439 с.

17. Giddens A., Sutton P.W. Sociology. 9th Edition. Hoboken : Wiley, 2021. 1878 p.

18. Griffiths H., Keirns N., Strayer E., Cody-Rydzewski S., Scaramuzzo G., Sadler T., Vyain S., Bry J., Jones F. Introduction to Sociology. 3rd Edition. Houston, Texas : Rice University, OpenStax, 2021. 669 p.

19. Hossfeld L., Kelly E. B. et al. (eds.) The Routledge International Handbook of Public Sociology. London : Routledge, 2021. 367 p.

20. Kivisto P. J. (ed.) Social Theory: Roots & Branches. 6th Edition. Oxford : Oxford University Press, 2020. 592 p.

21. Kumar D.V. Revisiting Social Theory: Challenges and Possibilities. London : Routledge, 2023. 228 p.

22. Murphy M. Social Theory: A New Introduction. Cham : Palgrave Macmillan, 2021. 315 p.

23. Nazarova, G., Sotnikova, Y., Luhova, V., Klyzub, O., & Ivashchenko, M. (2025). Research of problems and prospects of economic adaptation of military servicemen: sociological and statistical analysis. Technology Audit and Production Reserves, 3(83). DOI: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.329096>.

24. Riley A. Toward a Biosocial Science: Evolutionary Theory, Human Nature, and Social Life. London : Routledge, 2021. 189 p.

25. Zuckerman P. Sociology, Unplugged: A Concise Guide to Contemporary Sociology. London : Routledge, 2025. 122 p.

Інформаційні ресурси

26. Аналітичний центр CEDOS. URL : <https://www.cedos.org.ua/>

27. Інститут соціології. Національна академія наук України. URL : <http://isoc.com.ua/>

28. Соціологічна асоціація України. URL : <http://www.sau.kiev.ua/>

29. SOCIS – центр соціальних та маркетингових досліджень. – URL : <https://socis.kiev.ua/ua/>